

Albanya devletinin M.Ö. 4.-3. yüzyıllarda kurulduğu varsayılır. Kuzeyde Kafkas dağları, doğuda Hazar Denizi, batıda İberiya, güneybatıda Ermenistan, güneyde Atropatena ile sınır komşusuydu.

Nitekim eskiçağ Albanya toprakları bugünkü Azerbaycan Cumhuriyeti'nin tamamı, Ermenistan Cumhuriyeti'nin büyük bir bölümü ve Gürcistan'da Alazan ve İori nehirlerinin vadilerini kapsıyordu. Diğer kaynaklara göre, Albanya'da 26 aşiret bulunuyordu. Alban aşireti, bölgede en büyük aşiretlerden biriydi. İşte bu yüzden tüm ülkeyi Albanya olarak isimlendirmeye başlamışlardı. Eskiçağlarda Albanya, yabancı işgalcilere karşı kararlılıkla savaş vermiş ve bağımsızlığını sürdürmeyi başarmıştı.

Alban tarihçi Moisey Kalankatuklu'nun belirttiği üzere, M.S.1.yüzyılda Albanya'yı Hükümdar Arran yönetiyordu. Aynı dönemde Albanya toprakları Aras nehrinden Kunakert Kalesi'ne (Kazah-Borçalı bölgesi) kadar uzanıyordu. 314 yılında Alban Hükümdarı Urnayr Hıristiyanlığı kabul etmiş ve Albanya'nın resmi dini yapmıştır. 705 yılında Arap işgalleri üzerine Albanya'nın varlığı son bulmuştur. Başkenti Kabala (Gebele) ve Berde kentleri olmuştur.

Kaynak: "Tarihi Azerbaycan Devletleri", Bakü, 2012, s. 64, (Azerice)

VII. Asırdan itibaren Araplar görüldü. Saldırlar devleti sarstı, dağılma başladı. Fedarasyon sistemi ile bir süre daha ayakta durulmaya çaba gösterildi. Bu aşamada Axtıpara bölgesi Fedarasyonu, askerî güç, teşkilatlanma ve ekonomi alanlarında üstünlük gösterdi. Axtıpara'ya âlim ve şair Mirza Ali el Axtı, 50 yıl boyunca rehberlik etti. Tıp, yol, köprü inşası gibi alanlarda başarılı çalışmalar yapıldı. 12 ülke ile diplomatik ilişkiler kuruldu.

Lezgilere ana dili yasağı Marwan Bin Muhammet (688-750) döneminde başladı. Yazma kitaplar yakılarak, mabetler yıkılarak yok edildi. Lezgistan'dan ağır vergiler alındı. Genç kız ve oğlanlar Suriye'ye kaçırdı, zorla evlendirilip Arap ırkının ıslahına çalışıldı. Bölgeye çok sayıda Arap iskân ettirilerek bölgenin etnik yapısıyla oynandı. 150 yıllık süreç içinde tanınmış din adamları getirilerek vaazlar verilerek Lezgiler Müslümanlaştırıldı.

MOĞOLLAR

Araplardan sonra bölgeye Moğol ve Tatar akınları yöneldi. 1253'te Fransa kralı IX Louis' nin Moğol hükümdarı Mengü'nün yanına gönderdiği meşhur seyyah Qilyom de Rubruk, Lezgilerin direnişinden hatırlarında söz eder. Moğollar uğradıkları yenilgi ve verdikleri zayıflığın hıncıyla yüz bin kişilik orduyla Derbent'e yüklendiler. 1239'da Derbent Kalesi düştü. Binlerce insan kılıçtan geçirildi. Yalnızca Küre'de beş yüz kişi darağacına çekildi. Hiv, Riça, Çiğ gibi büyük yerleşme birimleri yağmalandı. Başkaldırı önlenemeyince saldırılar arttı. 1318'de şehirler harabeye döndü. 1386'da 30'dan fazla yerleşme birimi yakıldı.

Timurlenk (1336-1405) bir zamanlar Gürcülerle, başka bir dönemde Osetlerle ittifak kurup Cengiz Han (1167-1227) ordularını mağlubiyete uğratan Lezgilerden öç almak peşine düştü. Bu defa Timur ile çarpışıldı. O, 1395'te tüm Lezgistan'ı işgal etme planını hayata geçirmek istedi. İnsanlar ateşe atılarak öldürüldü. Binlerce kişi Kırgızistan'ın güneyine, Afganistan'a sürgün edildi.

XV- XVI yüzyıllarda bölgede Safeviler etkili oldu. 1577 Şirvan ve Şeki Lezgilerinin isyanı; 1583, 1601 Kuba isyanları, 1610 Şabran direnişi 1612'de Şah Abbas'ın Osmanlılarla anlaşmak zorunda kalmasını sağladı. 1620 Samur'da asayiş sarsan kıpırdanmalar, 1707'de geniş bölgeye yayılan isyanlar 1712'de Safevi iktidarını sarsacak boyutlara vardı.

Hazar'ın Batısı Fiziki

Kazılarda Ele Geçirilmiş Çömlekler

Kazılarda Ele Geçirilmiş Çömlekler

ALBANLARIN ORTA ÇAĞ'DAKİ MÜCADELELERİ

Alban Devletinin kurucusu olan halklar arasındaki birliktelik uzun süre devam etmedi. Tarihçi Muzaffer Melikmemmedov'un bu konudaki makalesinden edindiğimiz bilgiler, Albanya arazisinin kuzeyden **Hun, Hazar, Bulgar**; güneyden **Sasani, Ermeni** baskısına uğradığını ortaya koyuyor. Bir yandan dış saldırılar, diğer yandan iç sorunlar yüzünden Alban Devleti **çarlık** adı verilen siyasi birimlere bölündü.

Tarihçi bu konuda şunları yazıyor: 3. Asrın öncesinde Kafkas Albanyasının sosyal- siyasal hayatında önemli rolü olan şehirlerde ayrı ayrı çarlıkların ortaya çıktığını biliyoruz. Tarihî kaynaklarda aynı devirde Albanya'da iki güçlü çarlığın adı zikrediliyor. Bunlar **Leglerin** ülkesi **Lezgan** ve **Maskutların** ülkesi **Maskut** adı ile anılan çarlıklardır.

Şimdiki **Azerbaycan** -Müşkür arazisinde varlığını koruyan Maskut o kadar da büyük değildi. Onunla karşılaştırıldığında Lezgan hem nüfusu hem de yüzölçümü ile diğerine göre hayli büyük idi. Kadim kaynaklarda gösterildiği gibi, bu oluşumu **Hel, Leg, Gel, Kirk, Sul, Çur** ve diğer boylar üzerinde etkin olan **Lezg** kabilesi sağlamış, çarlığa da onların adı verilmişti. **Lezgan**, Lezgilerin ülkesi demektir.

Orta Çağ Arap tarihçilerinin **al-Lakz** şeklinde adlandırdıkları bu çarlık, güneyden Şirvan, güney batıdan Şeki ile sınırdış idi. 10. Asırda Arap tarihçi el- **Mesudi**' nin yazdığı gibi Şirvan şahlığının hududu **Lakz** idi.

Tarihçiler gösteriyor ki, 11. Asra kadar Maskut çarlığı, Lezgan' ın tesirinde kalmış, sonra Şirvan'ın sınırlarına dâhil olmuştu; aynı yıllarda Lezgan da **Doğu Lezgan** ve **Batı Lezgan** diye iki siyasi bölgeye ayrılmıştı.

Kaynaklarda karşımıza **Şargir** adlı bir çar çıkıyor, onun dış saldırıları savuşturma konusunda Maskutlara yardımcı olduğu ve kendi ülkesinde bir dizi askerî ıslahatlara giriştiği belirtiliyor. Birçok yerde savunma tedbirleri oluşturan çar, Samur çayının kuzeyinde tahkimatlar kurmuş, **Çor kalesi** onarılmıştı. Piyade ve süvari birliklerinden 10 bin kişilik dört ordu kurmuştu.

Ülkeye saldırılar artmıştı. Hazarlar, Sabirler, Bulgarlar, Hunlar kuzeyden; Sasaniler güneyden sık sık saldırıyorlardı. 226' da İran'da yönetime gelen Sasaniler, güçlü bir tehditti. 3. Asrın ortalarından itibaren güney Kafkasya'yı ele geçirmeye çalışıyordu. O yıllardan sonra Albanya, İran ve Ermenistan arasındaki ilişkiler gergin hâle gelmişti.(Devam edecek.)

Muzaffer Memmedov'dan çeviren
Abdullah Kubalı

Muzaffer Melikmemmedov

iletişim : kimgazetesi.com

AYLIK BÜLTEN YAYIMI İÇİN HAZIRLANMIŞTIR. PARAYLA SATILMAZ.

KUBA HANLIĞI

Kırım'ın henüz Rusya ile Kafkasya arasında bir tampon bölge olduğu, **Safevilerin Şirvan** eyaleti sahasından sökülüp atıldığı direnişler sonrası İran'da kurulan **Kaçar Hanedanı'** nın Doğu Kafkasya'da estirdiği zulüm Nadir Şah'ın ölümünün ardından bölge halklarına nefes aldırdı. Bu ortamda eski adıyla Şirvan diye bilinen bölgede **Hacı Davut'** un isyancı geleneğini izleyenler **Derbent, Bakü, Revan** ve bu arada **Kuba** bağımsız hanlıklar dönemini başlattılar.

Kuba'nın bir şehir haline gelişi, etrafının surla çevrilmesinin ardından olmuştur. İlk surun XVI. yüzyılın sonunda inşa edildiği tahmin edilmektedir. (Daha önceki dönemlerde Kuba, önce **Sasanilere**, sonra **Safevilere** bağlı **Şirvan**'ın eyalet merkezi idi. Safevi Şahları bir süre sonra güvenlik nedeniyle eyalet merkezini **Şamaxı**'ya taşdılar.) Babası **Karakaytak** hâkimleri (usmi) neslinden, annesi **Kaçar** Türklerinden olan ve Safevî sarayına yakın çevrelerde yetişen **Hüseyin Han** adlı bir toprak ağası XVII. yüzyılın sonlarına doğru **Salyan**, Kuba ve **Kulhan** dahil bölgenin idaresini eline aldı. Onun kurduğu hanlık Safevî Devleti'ne bağlıydı. Fakat Kuba şehri ve ona bağlı mahallerin sakinlerinin çoğunun Hanefiliği, han ailesinin ise İmâmîyye Şîas'ı'nı benimsemesi ve nihayet komşu Dağıstan'ın ahalisi arasında Şâfiiler'in çoğunluğu oluşturmaları, Safevî Devleti'nin parçalanmaya başladığı bir devirde bölgedeki silahlı çatışmaların artmasının temel sebeplerini oluşturdu. Öte yandan Kuba Hanlığı'nın ortaya çıkışı, Çarlık Rusya'sı ile Osmanlı Devleti'nin Dağıstan ve Şirvan'ın kuzeyini kendi topraklarına katmak için giriş tikleri faaliyetlerin yoğunlaştığı döneme rastlar.

I. Petro'nun 1722-1723 seferi, III. Ahmed ve I. Mahmud zamanlarında Osmanlılar'ın Doğu Kafkasya'da gerçekleştirdiği askerî harekât, Sünnî cemaati adına Hacı Dâvud ve Lezgi Surhay önderliğinde Safevîler'e karşı yürütülen isyanlar Kuba Hanlığı arazisinin tahribatına yol açtı.(Kuba'nın Müşkür beldesine bağlı Devealay köyünde müderrislik yaparken Şah yönetimine karşı başlayan ayaklanmaların lideri olan ve 1728'de Osmanlılarca tutsak alınan Hacı Davut sürgünde vefat etmiştir) Safevî sonrası 1734'te Kaçar Hanedanından Nâdir Şah tarafından tahrir edilerek yağmalanan Kuba, 1735'te yeniden yıkıma uğradı. 1735'teki Lezgi başkaldırısı sırasında Kuba hanının ikametgâhı **Hudad** Kalesi tamamıyla yıkıldığından hanlık merkezi Kuba'ya nakledildi. Hudad'da isyancı Lezgiler'in öldürdüğü Sultan Ahmed Han'ın oğlu Hüseyin Ali Han, Kuba hâkimi olarak hem İran Şahlığı hem de Rus Çarlığı tarafından resmen tanınmıştı.

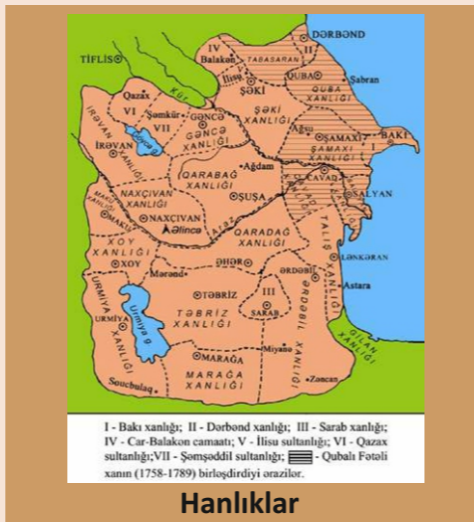
Bölgedeki huzursuzluğun sürmesine rağmen Hüseyin Ali Han ve özellikle 1758'de onun yerine geçen oğlu Feteli Han'ın hâkimiyeti yıllarında Kuba Hanlığı, Kafkasya'nın gelişmekte olan en önemli yarı müstakil devletlerinden biri haline geldi. Adı geçen hanların Kuba Hanlığı kazalarına (Derbend'le Bakü arasındaki arazi) **Mugan** ve **Erdebil** civarından birtakım yarı göçebe Türk boylarını getirip yerleştirmesi, ekonomik bakımdan olumlu sonuç veren bir tedbir oldu. Hazar denizi yolu ile yapılan ticareti canlandırma çabaları da Kuba Hanlığı'na tâbi topraklarda çiftçilik ve zanaatın gelişmesini sağladı. Feteli Ali Han on yıllık bir süre içinde Kuba, Salyan, Bakü, Derbend ve Şamaxı hanlıklarını doğrudan doğruya veya dolaylı olarak kendi kontrolü altına aldı. Ancak Güney Dağıstan'a yönelik siyaseti başarısız oldu.

Feteli Han'ın ölümünden (1789) sonra Kuba Hanlığı kısa bir sürede siyasi önemini kaybetti. Oğulları Ahmed Han ve Şeyh Ali Han, Kuba Hanlığı'nı babaları devrinde mevcut olan sınırlar içinde tutmayı başaramadılar. Çarıçe II. Katerina'nın Kafkasya'nın işgali için gönderdiği kalabalık ordu 1796 Mayısında Derbend'i, az sonra da Kuba'yı işgal etti. Savaş sırasında esir alınan Şeyh Ali Han bir fırsatı değerlendirip kaçmayı başardı ve Ruslar'ın bölgeden çekilmesinin ardından Kuba ve Derbend'de yeniden idareyi ele geçirdi.

Rusya'nın İran'a karşı 1805'te ilân ettiği savaşlar döneminde Derbend ve Kuba bir daha istilâ edildi (1806). 1813'te imzalanan Gülistan Antlaşması ile Kuba ve Derbend hanlıkları ilga edilerek arazileri Rus Çarlığı'na bırakıldı. Kuba ahalisi, XIX. yüzyılda iki defa daha, Rus Çarlığı yönetimine karşı silâhli ayaklanmaya katıldı. 1837'de vuku bulan Kuba ayaklanması bölgede Rus müstemelekeçiliğine karşı ilk kitlesel çıkış oldu. Bu olayın Şeyh Şâmil hareketiyle doğrudan doğruya ilişkisi vardı. 1877'de Kuba'da ve ona komşu kazalarda yeni bir isyan başladı. Ayaklanmalar sırasında, Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı başlattığı savaş dolayısıyla bölgedeki Türkmenler ile Lezgiler'in bir nevi dayanışma hareketiydi. Her iki ayaklanmayı Rus silahlı kuvvetleri vahşice bastırdı. 1877 ayaklanması Osmanlılarla dayanışma karakteri taşıdığından Sovyet tarihçileri bu ayaklanmayı “gerici” bir çıkış gibi nitelendirmeye çalıştılar.

Feteli Han

Hanlıklar

11. asırda Şirvan hâkimi Anuşirvan'ın diktiirdiği kalenin adı, Bade- Firuzqub at idi. 12. Asırda Arap kaynaklarında Kuba' nın adı geçer. 13. Asırda Arap coğrafyacısı Hemevi' nin eserinde Şirvan eyaleti şehirleri arasında buradan Kubba diye bahsedilir. Anlaşıldığı üzere kubbe sözcüğünün o dildeki söylenişi bu şehrin adı olmuş, sonra bu sözcük yerel dilde Kuba'ya dönüşmüştür. Nitekim 16. Asır Safevi kaynaklarında Kubbe diye bahsedilen yer burasıdır.
Kuba Hanlığı diye kurulan siyasi oluşumun merkezi önceleri Xudat, sonra Kuba olmuştur.Feteli Han devrinde (1758-1789) hanlığın gücü artmıştır. Deveçi, Qusar, Xaçmaz, Xızı, Xudat reyonlarının arazisi Kuba Hanlığı idaresi altında birleştirilmiş, önce Derbent , sonra Lenkeran hanlığın sınırlarına dâhil edilmiştir. O devirde Yahudiler Kuba'ya Qudiyal çayın sol sahiline davet edilmiştir. 1926'ya kadar Yahudi Slobodası diye adlandırılan mekan o yıldan sonra Kırmızı Kasaba diye tanınmaya başlamıştır.
Dağıstan hanları tarafından kuzeyden tehlike altında olan hanlık, ardından Rusya'nın gök diktiği bir saha olmuş, Rus saldırılarına karşı koymak giderek güçleşmiş, 1806'da Rusya ile birleşmiştir. Asrın ortalarında başlayan Şeyh Şamil hareketına destek olan Kuba, Sovyet dönemi dâhil sık sık başkal dirların yaşadığı bir yerdir.

EKİM DEVRİMİ SONRASI

1917 Rus İhtilâli'nin ardından Kuba şehri büyük sıkıntılarla karşılaştı. Bakü'de Bolşeviklerce oluşturulan hükümet, 1918 Nisanında Kuba'ya özel müfreze göndererek yeni hâkimiyeti orada zorla kabul ettirdi. Birkaç hafta sonra şehre akın yapan Lezgiler, Bolşevikleri kovdular. Bakü hükümetinin emri üzerine Taşnak partisinin çeteci grubunun başında bulunan Amazasp maiyetinde kalabalık silahlı Ermeni birliği “ceza taburu” olarak Kuba'ya girdi. Birkaç gün içinde silahlı Taşnaklar ve Bolşevikler şehirde büyük bir katliam yaptılar. Bu sırada 2000'e yakın kişi hayatını kaybetti. Kuba'ya bağlı 122 köy tamamıyla tahrir ve yağma edildi. Bu facia ile ilgili olağan üstü soruşturma komisyonu üyesi A. Novatski'nin hazırladığı bir rapor bugün de mevcuttur.

Bölgeye Kafkas İslam Ordusu gelerek Taşnakları kovdu. Ancak Mondros Antlaşması sonrası çekildi. (Azerbaycan Tarihi-Senedler ve Neşrler Üzre, s. 182-187). Bakü'nün 27 Nisan 1920'de Onbirinci Kızılordu tarafından işgalinden sonra Azerbaycan'da başlayan Sovyetleşme Kuba'da tepkilere yol açtı. Molla Hâfız Efendiyev önderliğinde vuku bulan, 5000'e yakın kişinin katıldığı silahlı isyan hareketi güçlükle önlenebildi.

1811'de Rus Devleti için düzenlenen bir belgede Kuba şehri sakin lerinin 1069 kişiden ibaret olduğu yazılmaktadır. 1832 yılına ait bir rapor şehirde 3830 kişinin bulunduğunu, civarındaki Kırmızı Kasaba'da 2671 Musevi'nin oturduğunu gösterir. I. Berezin, 1841'de şehrin esas kısmında oturanların sayısını 2000 kişi olarak kaydeder. Şehir sakinlerinin faal kısmının çoğu çeşitli zanaat dallarıyla uğraşıyordu. Şehirliilerin dağlık bölgede oturan kabilelerle ticaretinde lezgi çuhası, yağ, tütün, çuval bezi ve hububat önemli yer tutuyordu. Kuba XVIII-XIX. yüzyıllarda bölgenin hububat, hayvancılık ve meyvecilik ticareti yapılan önemli bir merkezi haline gelmişti. XIX. yüzyılın ortalarında Kuba ve çevresi kökboyası istihsalı ve ihracatında çok önemli rol oynamaktaydı. Halıcılık şehir ve kaza ahalisinin esas meşguliyetlerindendi. Kuba'da 660 ev ve 160 dükkân olduğunu yazan Berezin bunların çoğunun ahşaptan inşa edildiğini kaydeder. Şehirdeki nisbeten üç büyük cami ahşaptan yapılmıştı. Muhtemelen bu sebeple Kuba'da bugün bugüne ulaşan eski mimari eserler çok azdır. Bunların en önemileri XIX. yüzyılda inşa edilmiş damı kümbet şeklindeki olan hamam, cuma camii ve Azerbaycan tarihçisi Abbas Kulu Ağa Bakıhanov ailesine ait evdir.

Berezin, Kuba'da halkın bir bölümü arasında Dağıstan Türkçesi konuşulduğunu, fakat bunun Derbend lehçesinden farklı olduğunu yazar. 1896 nüfus sayımında Kuba kazasında oturan 175.000 kişiden % 36,7'si Müslüman Tat, % 25,5'i Azerbaycan Türkü, % 24'ü Küre Lezgisi ve % 8'i diğer Lezgi halk ve kabilelerinden Qrız, Cek, Elig, Hapit, Yergüç dili konuşanlardan oluşuyordu. Ahalinin % 94'ü Müslüman'dı, bunlardan % 76,5'i Sünnî, % 17,5'i Şii ailelerine mensuptu. 1928 yılına ait resmî bir yayından Müslüman Tatlar'ın sayısının % 25'e indiği öğrenilmektedir (Atlas of the Union of Soviet Socialist Republics, s. 88).

Sovyet hâkimiyeti döneminde Kuba'da büyük çapta değişiklikler olmadı. Şehrin nüfusu 1959'da 15.900'e, 1970'te 19.000'e ve 1989'da 29.000'e ulaştı. Kuba'da 1936-1937'de yapılmış elektrik santrali, mobilya ve meyve konservesi fabrikaları, tıp, tarım ve pedagoji liseleri, tiyatro ve müze mevcuttur. (**Devam edecek.**)

1918-ci ildə çakılmış bu şəkli redaksiyamıza Qubadan ehtiyatda olan general-leytenant Fəxrəddin Əliyev təqdim edib. Şəkilin dayarı ondadır ki, igid döyüşçülər arasında 1918-ci ilin may ayında erməni daşnaklarının və bolşeviklərin darmadağın edilməsinə rəhbərlik etmiş ikiqəhrəman - Möhübalı əfəndi Kuzunvi və polkovnik Hatəm ağa Çağarlı da vardır. Arxivlərdə şəkilləri saxlanmayan bu məşhurların suratını əks etdirən foto təsadüfən üzə çıxıb. Onu Möhübalı əfəndinin böyük qardaşı Dadaşbalanın nəticəsi olan F.Əliyev nəslin sacarasını hazırlayarkən Möhübalı əfəndinin digər qardaşı Müslüm Mahamadovun oğlu Abdullanın şəxsi arxivindən tapıb.
1918-ci ildə lağzilər niyə Bakıya köməyə gəlmişdilər? Həmin ilin martında Dağıstanda bolşeviklərin inqilabi hərəkatının yatırılması şimali Azərbaycana da öz təsirini göstərdi. Qırmızılارın həkimiyyətə gəlməsinə güclü müqavimət göstərən dəstələrin başçıları - Zizik mülkədarı, polkovnik Əlibəy Zizikski, Dəvəçinin tanınmış nüfuz sahibi Həmdulla Əfəndiyev, qonaqkəndli qaçaq Mayıl Zahirov, Xaçmazın Şıxlar kəndinin bəyləri - Hasan bəy, İbrahim bəy, Mürsəl bəy, qəzanın Qusar nahiyəsindən Çağar kəndinin mülkədarı, 1000 nəfərlik dəstənin başçısı polkovnik Hatəm ağa Sarkarov, Kuzun kəndinin varlısı, alim və nüfuzlu din xadimi, 1000 nəfərlik dəstənin başçısı Möhübalı əfəndi Mahamadov, Urva kəndinin kəndxudası Mehdi Şeydabəy oğlu, Gadəzeyxur kəndinin kəndxudası Gülməmməd Nuralı oğlu martın ikinci yarısında Qubaya toplaşbı birgə iclas keçirdilər. Həmin iclasda Əlibəy Zizikski "Qırmızılar Qubanı görə bilməzlər!" - deyərək çıxış edir və tezliklə silahlı dəstələrin yaradılmasını məsləhət görür.
(Bax: "Qızıl qvardiyaçı" qəzeti,№5, 7 noyabr 1935-ci il).
Beləliklə "cihad" elan edən bu qüvvələr aprelin avvallarında Qubanı bolşeviklərdən təmizləməkdə qırmızı qvardiyaçılarla döyüşə girişdilər. Döyüşdə xüsusilə fərqlənən lağzi silahlı dəstələri qəsəbəni Bolşevik qüvvələrindən təmizlədikdən sonra Quba üzərinə hücumə keçir. Bu vaxt Həmdulla əfəndinin dəstəsi də Dəvəçidən Qubaya tərəf hərəkat edir. Bir neçə saat davam edən qanlı vuruşmada məğlub olan qırmızı qvardiyaçılar Xaçmazə tərəf geri çəkilib. Lakin lağzilər onları buradan da Darbəndə tərəf sıxırdılar. Bu vaxt Canubi Dağıstanın lağzıları da köməyə gəlir və birləşmiş qüvvələr Bakını Sovetlərdən azad etməyi qərar alırlar. Xırdalan ətrafında lağzıların 1000 nəfərlik dəstəsi 5 minlik qırmızı qvardiya qoşun ilə üzləşir. Aprelin 8-dən 10-dək davam edən qanlı döyüşlərdə hər iki tərəf ağır itkilərə verir. Qırmızı qvardiyaçılara əlavə kömək gəldikdən sonra lağzılar yeni qüvvə toplamaqdan ötrü geri çəkilməyi qərar alırlar.

Müəffər MƏLİKMƏMMƏDOV

Lezgiler Bakü'de

Kadim bir geçmişe sahip olan Kuba; coğrafiik konumu, büyüleyici doğası ile de tanınır. Büyük Kafkas sıradağlarının kuzey- doğu eteklerine sarkmış Samur-Deveci düzlüklerine dek uzayan toprakların merkezi olan şehir, deniz seviyesinden 616 metre yükseklikte kurulmuştur. Onlarca ağaç çeşidinin bulunduğu ormanlık arazinin yüzölçümü 56 bin hektardır. Çınarlar, asırlık kavaklar, palamutlar, kayın ağaçları, gürgenler birbiri ile boy ölçüşüyor gibidir. Ayrıca ceviz, fındık, fıstık, kızılçik, elma, armut, ahududu, alıç, diken özümü ormanlık sahada yer yer karşımıza çıkar.

Arazideki iki suni göl hayvanların su ihtiyacını karşılar. Çenlibel'deki diğer bir göl Gence' deki Göygöl'den aşağı kalmaz. Kuba_Qusar yolundaki Gülüstan Gölü daha iri hacimli ve 12 metre derinliktedir.

Kuba'da başı karlı dağların dış sızlatan pınarlarından beslenen 1002'ye yakın irili ufaklı çay mevcuttur. Çoğu temiz ve içmeye müsait olduğundan tüketime açıktır. Debisi yüksek olan akarsular arasında Qudiyal çay'ı, Ağça'yı, Karaçay'ı, Velvele çayını sayabiliriz. Merkezden 42. Kilometre uzaklıkta 75-80 metre yüksekliğindeki Afurca şelalesi görmeye değer. 25 metrelik Kunxirt şelalesi ise merkez den 41